

Noot bij de vertaling van *Geologia di un padre* van Valerio Magrelli

Emilia Menkveld

Een paar maanden na de plotselinge dood van mijn eigen vader in 2014 stuitte ik bij toeval op *Geologia di un padre* van de dichter Valerio Magrelli (Rome, 1957). In dit bijzondere boekje heeft hij de aantekeningen gebundeld die hij tijdens zijn vaders ziekte en na diens dood optekende. De herinneringen, anekdotes en bespiegelingen zijn ondergebracht in drieëntachtig hoofdstukken van wisselende lengte: precies de leeftijd die zijn vader heeft bereikt. Het geheel vormt inderdaad de ‘geologie’ van een vader. De verschillende lagen van zijn wezen worden blootgelegd, ‘opgegraven’.

Getroffen door de manier waarop Magrelli over zijn vader schrijft - liefdevol, maar ook eerlijk, nietsontziend - besloot ik een fragment uit het boek te vertalen als inzending voor de Nella Voss-Del Mar Prijs, de aanmoedigingsprijs voor jonge vertalers van de Stichting Incontri. Het werden de eerste vierentwintig hoofdstukken, waarin de zoon onder meer schrijft over het familiegraf in Verano, de vroegere vakanties met het gezin, zijn vaders hardnekkige rookverslaving, zijn parkinson en tomeloze driftbuien.

Elk hoofdstuk leest als een ‘vignet’, een afgerond stukje proza. Samen vormen de puzzelstukjes een groter geheel, het portret van een leven. Om een indruk te geven van de veelzijdigheid van het werk, heb ik voor deze publicatie een selectie gemaakt uit de door mij vertaalde passages. Naast de kortere eerste hoofdstukken koos ik ook een langer fragment, verderop uit het boek, waarin de zoon door een driftbui om een kapotte printer plotseling zijn vader in zichzelf herkent. Hij beseft dat hij nooit helemaal van hem zal loskomen, als een schipbreukeling die ‘vergeefs probeert het eiland te verlaten waar hij jaren geleden strandde’.

Magrelli lardeert zijn tekst met metaforen, met beeldspraak en woordspel. Niet voor niets definieert hij zijn manier van schrijven in dit boek als *prosa libera*, vrij proza.¹ De auteur vormt de taal naar zijn hand, speelt ermee, maakt van zijn proza vaak bijna poëzie. Hier en daar is de tekst haast elliptisch, bestaande uit losse woorden, associatieve indrukken, die de lezer herinneren aan de manier waarop de tekst is ontstaan.

Zo begint Magrelli hoofdstuk 24 - het laatste, langere fragment in vertaling - met een opmerking, haast een losse notitie over zijn vaders ziekte (‘Un male del tempo, ma anche, e non da meno, degli oggetti’). Om vervolgens te beschrijven hoe Magrelli senior zijn driften botviert op een pak koekjes dat hij maar niet open krijgt:

Scaglia il pacchetto a terra, lo calpesta, e sbriciola e disintegra ogni cosa, preda di un’energia che lo percuote da sempre. Quali infiniti giacimenti di furore nascondeva dentro di sé, alimentandoli giorno dopo giorno? [...] Solo più tardi seppi che il suo Parkinson era prodotto da centinaia di ictus accumulati nel corso di decenni. Estrema

¹ Zie: <http://messengeroveneto.gelocal.it/tempo-libero/2013/09/19/news/campielo-la-scena-tocca-ai-finalisti-1.7776813>

ironia: il percussore percosso! L'ictus che sembrava abbattersi sui biscotti, in realtà si abbatteva su di lui, povero biscotto della morte.²

Aan mij als vertaler de taak om deze bijzondere stijl te bewaren, maar de tekst tegelijkertijd leesbaar te houden. Daarbij vond ik het in de eerste plaats belangrijk om het ritme, de 'poëzie' van Magrelli's zinnen zo goed mogelijk na te bootsen. Soms lukte dat door het Italiaans op de voet te volgen, zoals in de eerste zin; andere keren moest ik juist loskomen van de brontekst om het gewenste effect te bereiken - soms binnen dezelfde alinea ('de beuker krijgt beuk na beuk!').

Hij smijt het pak op de grond, trapt erop, verkruint en verpulvert alles volledig, ten prooi aan een kracht die hem altijd al teistert. Wat voor oneindige lagen razernij hield hij in zich verborgen, en voedde hij dag na dag? [...] Pas later kwam ik erachter dat zijn Parkinson werd veroorzaakt door honderden tia's die zich in de loop van tientallen jaren hadden opgestapeld. Ultieme ironie: de beuker krijgt beuk na beuk! De ictus die de koekjes leek te treffen, trof eigenlijk hemzelf, arm koekje van de dood.

Magrelli's vrije omgang met de taal blijkt ook uit zijn gebruik van neologismen. Als de auteur in hoofdstuk 4 ontdekt dat er een holte tussen de oogbollen en oogkassen van zijn oma zit, noemt hij dat 'la sua improvvisa teschificazione'. In de Nederlandse versie werd dat 'haar plotselinge verschedeling', wat naar mijn idee meer tot de verbeelding spreekt dan iets als 'schedelwording'. Elders in het boek is er sprake van 'alassiopatia', een staat van ultieme verveling tijdens de vakanties met het gezin in Alassio. In dit geval drong de Nederlandse vertaling zich als vanzelf op: 'alassioopathie'.

De grootste uitdaging bij het vertalen van *Geologia di un padre* vormden ongetwijfeld de talloze metaforen en woordspelingen. Dikwijls speelt de auteur met de verschillende betekenissen van een woord in het Italiaans, of gebruikt hij een metafoor die we in het Nederlands niet kennen. Vaak kon ik dat oplossen met een creatieve ingreep of een kleine toelichting. Zo heb ik in hoofdstuk 24 bij de naam van het gehucht 'Santo Fratello' de vertaling 'Heilige Broeder' ingevoegd, omdat anders niet duidelijk is waarom de auteur vervolgens begint over de 'Heilige Vader, Allerheiligste Vader'. Andere keren is er onvermijdelijk iets verloren gegaan, zoals bij de vertaling van 'la voce del sangue': verderop in de zin gaat Magrelli door op het 'roepen' van die 'stem' - iets wat met de Nederlandse vertaling 'bloedband' niet goed uit de verf komt. Had een (nog) vrijere benadering van de brontekst hier wellicht uitkomst kunnen bieden?

De hoge moeilijkheidsgraad en het veelzijdige karakter van *Geologia di un padre* vroegen om durf, creativiteit en precisie. Zeer vereerd ben ik dat de Stichting Incontri mijn poging heeft beloond met de Nella Voss-Del Mar Prijs 2015.

Emilia Menkveld is literair vertaler, redacteur en recensent. Ze studeerde klassieke talen en Italiaans aan de Universiteit van Amsterdam en rondde begin 2016 de master Literair Vertalen in Utrecht af. Voor haar vertalingen ontving zij een talentbeurs van het Nederlands Letterenfonds en de Nella Voss-Del Mar Prijs van de Stichting Incontri. Onlangs verscheen bij uitgeverij Cossee haar eerste romanvertaling, *De rode anjer* van Elio Vittorini.

Rombout Hogerbeetsstraat 121-3
1052 VX Amsterdam (Nederland)
info@emiliamenkveld.nl

---

² V. Magrelli, *Geologia di un padre*, Turijn, Einaudi, 2013, p. 60.